

Årgång 31 | Nr 2 | 2018

PARNASSIA

Föreningen Smålands Flora

Föreningen Smålands Flora

Föreningen startade år 1982.

Medlemsavgiften för 2018 är 100 kr och för familjemedlemsskap är avgiften 25 kr. För detta får du möjlighet att delta i föreningens aktiviteter! Fullbetalande får dessutom *Parnassia* (2 häften om året, tillsammans minst 32 sidor).

Föreningens plusgiro: 66 29 27 -3

Styrelse 2018–2019

Ordförande: Tomas Burén, Adelgatan 11A, 393 50 Kalmar
Tel 070-356 46 97. E-post tomas.buren@netatonce.net

Vice ordförande: Margareta Edqvist, Syrengatan 19, 571 39 Nässjö
Tel 070-231 35 82. E-post margareta.edqvist@telia.com

Sekreterare: Åke Widgren, Ronnebygatan 10, 371 32 Karlskrona
Tel 070-983 14 49. E-post cotula@gmail.com

Kassör: Uno Pettersson, Vårlöksvägen 7, 352 51 Växjö
Tel 0470-751734. E-post uno_p@hotmail.com

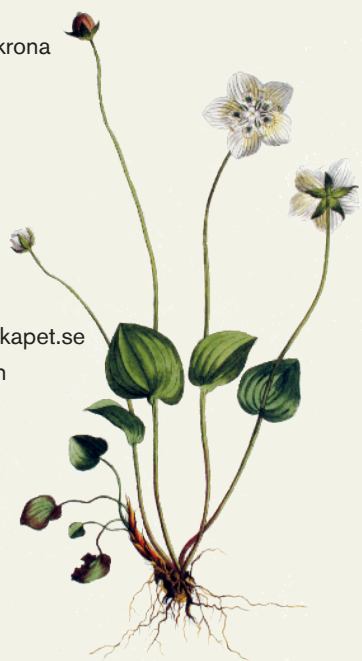
Per Darell, Rökesvens väg 14, 342 34 Alvesta
E-post per.darell@gmail.com

Tomas Fasth, Håknarp 6, 563 93 Gränna
Tel 073-063 15 06. E-post tomasfasth@telia.com

Mats Halling, Helgsjö 2, 593 92 Västervik
Tel 0490-921 01. E-post mats.halling@hushallningssallskapet.se

Åke Rühling, Humlekärrshultsvägen 10, 572 41 Oskarshamn
Tel 0491-771 61. E-post ake.ruhling@telia.com

Tommy Nilsson, Villagatan 8, 570 80 Virserum
E-post: tommy@virserum.com

Slätterblomma
Parnassia palustris

Omslagsbild: Sträv nejlikrot *Geum hispidum*. En sällsynt växt som har sina flesta svenska lokaler i östra Småland. Foto: Margareta Edqvist.

Vildris vid Tännerydsdammen i Markaryds kommun

▪ Åke Widgren

Vildris *Leersia oryzoides* är en mycket ovanlig växt i Småland, och är bara känd från två områden i landskapet, dels Alsteråns nedre del i Kalmar län (2 lokaler) och dels Lagans vattensystem väster om Markaryd i Kronobergs län (33 lokaler). I det sistnämnda området förekommer arten i Hannabadsjön (4 lokaler), Tännerydsdammen (27 lokaler, efter årets inventering) och Lagan nedströms dammen (6 lokaler).

Inventering 2017 och 2018

I samband med det lyckade försöket att återfinna skaftslamkrypa *Elatine hexandra* i sjön Mäen 2017 (se Parnassia 2018:1), bestämde Bertil Möllerström och jag oss för att även försöka följa upp förekomsten av vildris på några gamla floraväktarlokaler vid Tännerydsdammen väster om Markaryd. Vi ägnade en halv dag till detta, den 23 september

Fig. 1. Vildrislokal SV Högadal vid Tännerydsdammens södra sida. . Foto : Åke Widgren.

2017. De flesta av de 12 gamla lokalerna var inte återbesökta sedan mitten eller slutet av 1990-talet. Nästan alla var funna i samband med inventeringen av Smålands flora på 1980-talet, och hade en noggrannhet på +/- 100 meter. Vi hade inga stora förväntningar på att vi skulle hitta arten på särskilt många ställen. Vi hann med nio gamla lokaler och återfann vildris på samtliga. I förbifarten hittade vi även två nya växtplatser. Det positiva resultatet väckte tanken att återvända 2018, och då med båt, och försöka hitta arten på de tre kända lokaler som återstod men även söka efter nya växtplatser.

Inventeringen den 13 september 2018 överträffade alla förväntningar. Vi återfann vildris på två gamla lokaler vid Örnafälla, vid dammens södra sida, men hittade även 13 nya lokaler på en sträcka av omkring 2,5 km. Den enda återstående gamla lokalen, sydost Björkelund i dammens norra del, återbesöktes med framgång av Bertil den 8 oktober 2018.

Utbredning och ekologi

Vildris har en vid utbredning i Europa, Asien och Nordamerika, men är ovanlig i de nordiska länderna. I Finland finns tre lokalgrupper vid Finska viken. I Danmark är arten inte sedd sedan 1960

Fig. 2. Vildris på en stensatt strand. Tännerydsdammen, SV Högdal. Foto: Åke Widgren.

och i Norge saknas den helt. I Sverige förekommer den främst i Skåne, Halland, Blekinge och Småland, men enstaka lokaler finns även i Bohuslän, Östergötland och Västergötland. De flesta och även största lokalerna finns i Halland, Skåne och sydvästra Småland.

Arten är rödlistad som sårbar (VU). Förutom igenväxning så nämns vattenreglering eller på annat sätt förändrad hydrologi som de största hoten. I Skåne anses vildriset ha minskat, medan förekomsterna i Halland, Blekinge och Småland verkar vara stabila. Orsaken till minskningen i Skåne är oklar, men igenväxning till följd av eutrofiering uppges som den troligaste orsaken (ArtDatabanken 2015). I Skåne var vildris utsedd till fokusart i floraväkeriet under 2018. Samtliga kända lokaler besöktes, och en del nya hittades. Resultatet visade inte på någon minskning. Sammanlagt räknade man in omkring 60 000 strån, vilket är ett rekordstort antal. Om den stora mängden beror på att det var lågvatten och därför lättinventerat kan man bara spekulera om (Charlotte Wigermo, i e-post).

Vildris växer främst på finsediment i eller vid sjöar, dammar, åar och större bäckar med näringsrikt vatten, men på kalkfattig mark. Arten har svårt att konkurrera med storvuxna gräs som vass *Phragmites australis* och jättegröe *Glyceria maxima*. Den kan även kolonisera blottlagda stränder som genom vattenståndsregleringar hålls fria från besvärande konkurrens (ArtDatabanken 2015).

Vildrisbiotoperna vid Tännerydsdammen stämmer ganska bra överens med

den generella beskrivningen, det vill säga att arten växer på finsediment och att vattnet är näringsrikt men underlaget kalkfattigt. Vid Tännerydsdammen förekommer arten även på mer steniga stränder, grusstränder, i strandkärrskanter (se Fig. 3A) och på stensatta stränder (dammvallar och vägbanker) där den växer i springor mellan stenarna (se Fig 2). Inte mindre än fem lokaler är av den sistnämnda typen. Dessutom växer en hel del plantor i grunt vatten ner till ett par decimeters djup. Vanliga följeväxter vid dammen är rörflen *Phalaris arundinacea* (ofta lågvuxen), fackelblomster *Lythrum salicaria* och vasstarr *Carex acuta*.

Vildrisets status i Tännerydsdammen

Tännerydsdammen anlades 1952 genom en uppdämning av Lagan, i samband byggandet av Ängabäcks kraftverk. Dammen är veckoreglerad och har tidvis mycket grunt vatten, som lätt värms av solen (Christoffersson 1989). Med all säkerhet har veckoregleringen varit gynnsam för vildriset och gjort att det fått en konkurrensfördel. I ArtDatabankens artfakta anges vattenreglering som ett hot, men vid Tännerydsdammen är det vattenregleringen som har skapat förutsättningarna för arten. De första fynden av vildris i Tännerydsdammen och Lagan gjordes inte förrän 1982 (Edqvist & Karlsson 2007) men med all säkerhet har arten funnits i området länge, och troligen långt innan dammen byggdes.

Inventeringarna 2017 och 2018 visar att vildrispopulationen vid Tänneryds-

dammen sannolikt är stark och stabil. De 27 kända lokalerna hyser sammanlagt drygt 4500 strån/skott. På den rikaste lokalen räknades 630 strån/skott. Tyvärr saknas tidigare mängduppgifter från de flesta gamla lokalerna. Ingen av de äldre är utgångna, men på den minsta lokalen (sydost Björkelund) beräknades förekomsten år 1996 till 18 m². Vid återbesöket 2018 hittades bara tre strån/skott, och dessa var hårt trängda av rörflen.

Omkring 8 km av stränderna, inklusive öarna, är ännu oinventerade på vildris. De inventerade sträckorna uppgår till omkring 5 km. Hur stor den verkliga populationen är kan man bara spekulera om, men förutsatt att stränderna är gynnsamma även i de oinventerade delarna så bör totalpopulationen vara

mer än det dubbla jämfört med den nu kända, det vill säga minst 10 000–15 000 strån/skott.

Stort tack till Bertil Möllerström som aktivt deltagit i vildrisinventeringen!

Citerad litteratur

ArtDatabanken. 2015. *Leersia oryzoides* vildris. [http:// artfakta.artdatabanken.se/taxon/935](http://artfakta.artdatabanken.se/taxon/935).

Christoffersson, I. 1989. *Kronobergs natur*. Länsstyrelsen i Kronobergs län.

Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.) 2007. *Smålands Flora*. SBF-förlaget, Uppsala.

Åke Widgren, Ronnebygatan 10,
371 32 Karlskrona
E-post: cotula@gmail.com

Fig 3 A. Vildrisbestånd i kanten av en vasstarrsbård. Jakobssons udde i östra delen av Tännerydsdammen. Foto: Åke Widgren. – B. Vildris ur Kops, J. 1849, *Flora Batava*.

Årsmötet i Ingelstad

▪ Tomas Burén & Åke Widgren

Fig. 1. Klotgräs vid Rinkabysjön. Foto: Åke Widgren.

I år var det åter Kronobergs län som stod värd för föreningens årsmöte, närmare bestämt Ingelstad söder om Växjö. Vi samlades på Solvikens pensionat lördagen den 4 augusti och började direkt med själva årsmötet som avlöpte utan några större överraskningar. Johan Blomby valde att lämna styrelsen och valberedningen hade inte lyckats hitta någon ersättare. Dock hade de ett par namn på gång som eventuellt kan vara aktuella för inval nästa år.

Lunch intogs på pensionatet och därefter gav vi oss iväg på exkursion under ledning av Uno Pettersson. Vi började med att försöka återfinna sjönajas *Najas flexilis* på en av tre kända lokaler i Vederslövssjön. Några av oss letade från båt, och Roland Bengtsson snorklade, men någon sjönajas gick inte att återfinna. Troligen har den haft ett ogynnsamt år i år. Blåsten försvårade också letandet, men vi kunde i alla fall studera en del andra vattenväxter som rostnate *Potamogeton*

Fig. 2. Strandlummer vid Sjölidén. Plantor av dvärglin skymtas i bakgrunden.

Foto: Tomas Burén.

alpinus, gropnate *P. berchtoldii*, styvt braxengräs *Isoetes lacustris* och kransalgen skörsträfske *Chara globularis*.

Vi fortsatte till Lidhemssjöns östra sida där vi på den, efter den extremt torra sommaren, torrlagda stranden hittade massor av blommande nålsäv *Eleocharis acicularis*, krusnate *Potamogeton crispus*, gräsnate *P. gramineus*, vattenpest *Elodea canadensis*, hårslinga *Myriophyllum alterniflorum* och smålänke *Callitriche palustris*. Vid Skyeåns utlopp fanns rödlänke *Lythrum portula* och enstaka plantor av nickskära *Bidens cernua*.

På den avslutande lokalen Djurle våtmark i Jäts socken hade vi hoppats att få se vattenstjärna, *Ricciocarpos natans*, som är "årets moss". Våtmarken var dock helt torrlagd och någon vattenstjärna hittade vi inte. Området bjöd däremot på den rikligaste förekomst av nickskära *Bidens cernua* som vi någonsin sett. Där

fanns även rikligt med gulkavle *Alopecurus aequalis* och rödmälla *Oxybasis rubra* och på den spruckna jorden kunde vi studera den lilla algen lergryn *Botrydium granulatum*. En småvuxen och dåligt utvecklad andmat ställde till problem, men vi kom fram till att det möjligen kunde vara kupandmat *Lemma gibba*. För en säker artbestämning bör andmaten i Djurle våtmark följas upp igen ett annat år. Kupandmat har bara ett tidigare fynd i Kronobergs län (vid Fröseke i Uppvidinge kommun).

På kvällen gick vi en liten sväng runt pensionatet och kunde bland annat studera den kända förekomsten av kvarstående eller möjligen smått förvildat bredpilblad *Sagittaria latifolia* som finns i åkanten vid en bostadstomt. I ån fanns även praktfulla exemplar av rödblommig parknäckros *Nymphaea xmarliacea*, som kännetecknas av bladflikarnas spetsiga utskott.

För fjärde året i rad satsade vi på floraväkteri på söndagen. Eftersom vi var ett ganska litet sällskap åkte alla tillsammans. Vi började med att räkna in ofantliga mängder med klotgräs *Pulularia globularis* vid Rinkabysjön. Totalt uppskattades klotgräset täcka 7 500 m². På den torrlagda stranden fanns även massvis med nålsäv, och sjöranunkel *Ranunculus lingua* med ett säreget växtsätt med tjocka upprätta stjälkar som närmast förde tankarna till de märkliga växterna i östra Afrikas bergstrakter. I stranddriften hittades bland annat långnate *Potamogeton praelongus*.

Nästa lokal var sandtaget vid Sjöleden i Dänningelanda socken, där vi började med att studera och glupskt äta sammetsbjörnbär *Rubus allegheniensis* som

växte i kanten. Det är en förvildad art som numera är ovanlig i odling och som närmast påminner om skogsbjörnbär *R. nessensis*. I grustaget försökte vi räkna de enorma mängderna med dvärglin *Radiola liniodes* och kom fram till att det var minst en miljon plantor. Tillsammans med dvärglinet fanns även rikligt med strandlumner *Lycopodiella inundata* och vårtåtel *Aira praecox*.

Längs vägen, i ett nybebyggt område vid Vikaholm hade vi sett några dagvattendammar som såg intressanta ut, så vi stannade på tillbakavägen. Rödlistade växter lyste med sin frånvaro, men en mycket riklig förekomst av gytttrad igelknopp *Sparganium glomeratum* var intressant. Vi noterade även vattenblink *Hottonia palustris*, nickskära,

Fig. 3. Botanister äter sammetsbjörnbär. Foto: Åke Widgren.

Fig. 4. Sydblädra.
Foto: Tomas Burén.

veksäv *Eleocharis mamillata* och strandgyllen *Barbarea stricta*.

Biparadiset är ett område inom Bokhultets naturreservat som anlagts på en tidigare övningskörningsyta för lastbilar. Genom att lägga upp sand i högar och så eller plantera in lämpliga växter har en fantastisk lokal för vilda bin skapats. I en uttorkad damm kunde vi återfinna klotgräs, men bara ca 5 dm². På botten växte även enstaka plantor av rosett-mossa *Riccia sorocarpa* och på slänterna hittade vi 25 plantor med strandlumner.

Efter lunch i Växjö avvek några av deltagarna. Resten åkte vidare och fick syn på något gult som blommade rikligt i en dagvattendamm intill Sandviksverket. Första tanken var sjögull *Nymphoides peltata*, men det visade sig vara sydblädra *Utricularia australis*, en art som man måste hitta i blom eller frukt för att säkert kunna skilja från vattenblädra *U. vulgaris*. På lokalen fanns även slokstarr *Carex pseudocyperus*.

Målet var nu att försöka återfinna en gammal strandlumnerlokal ONO–O Gölensgård i Östra Torsås socken. Den visade sig var helt igenväxt och inga lämpliga ytor kunde hittas. Strax intill, norr om Mossholmen, fick vi dock se en betydligt mer lovande yta precis intill vägen och vi stannade. Efter en stunds letande hittade vi faktiskt 18 plantor med strandlumner, så det kan löna sig att titta närmare på gamla grustag och liknande fuktiga miljöer med gles vegetation.

Nu återstod bara att åka tillbaka till pensionatet där en del bilar lämnats kvar under dagen och sen fortsätta hem. Vi kan konstatera att den extremt torra och varma sommaren, som annars försvårat den botaniska verksamheten påtagligt, gjorde att många av de lokaler vi besökte var betydligt mer lättinventerade än normalt. Efter en regnig sommar hade vi till exempel fått betydligt svårare att hitta klotgräset.

Sjötåteln i Småland

▪ **Sven G. Nilsson, Krister Wahlström & Åke Widgren**

Sjötåtel *Deschampsia setacea* har en stor del av världsbredningen i Sverige och särskilt riklig är arten i Småland. Relativt omfattande inventeringar har utförts under 2000-talet. Här redovisar vi kunskapsläget som det främst framgår av de fynd som finns på Artportalen (AP) med kompletteringar i Smålands flora (SF; Edqvist & Karlsson 2007). Totalt bedömer vi att det för närvarande finns ungefär 16 000 sjötåtel-tuvor i Småland, varav 10 000 i sjön Möckeln och 5 000 i Bolmen. Sjötåteln

har minskat dramatiskt under senare decennier, särskilt i de stora sjöarna Åsnen och Flåren där arten tidigare var vanlig. Vattenregleringar för elproduktion som orsakat stranderosion ligger uppenbarligen bakom dessa minskningar.

Sjötåteln och sjösänkningar

I Småland har nästan alla större sjöar sänkts under 1800-talet eller början av 1900-talet (Svenskt VattenArkiv 1995). De största sjöarna i Småland

Fig. 1. Eroderad strand vid Sirkönäs på sydvästra sidan av Sirkön, den 16 september 2018, nära en tidigare lokal för sjötåtel. Stranden uppvisar tydliga spår av erosion. Den finkorniga, dyblandade sand som är sjötåtelns viktigaste substrat är borteroaderad. Kvar återstår stenar och grövre grus, samt tuvor av bunkestrår som motstått stranderosionen. Foto: Åke Widgren.

Fig. 2. Sjöåteln ur Kops, J., 1715–1845, *Flora Batava* Vol.11 v19.

med sjöåteln har alla sänkts på 1800-talet. Sjön Bolmen med vattenytan 184 km² sänktes 1850 med ca 2 m (Persson 2017), sjön Åsnen 150 km² sänktes 60 cm år 1853 och ytterligare flera dm under 1900-talet (Lessmark 2013) och sjön Möckeln 46 km² sänktes ca 120 cm år 1857 (Kling 2009). Flera andra sjöar med sjöåteln har sänkts, t.ex. Femlingen 1866 och Römningen 1901 (Svenskt

VattenArkiv 1995). På kort sikt kan en måttlig sjösänkning gynna sjöåteln eftersom lämpligt substrat exponeras på den f.d. sjöbotten. Hängasjön är ett exempel på hur sjöåteln kan gynnas kortsiktigt av sjösänkning, för att med tilltagande igenväxning av stränderna sedan helt försvinna. Sjön sänktes relativt sent, i slutet av 1940-talet (Christoffersson 1989). Under 1960- och 70-talen förekom arten i stor mängd på de alltjämt ganska öppna sandstränderna (Ingvar Christoffersson, muntlig uppgift). Numera tycks sjöåteln helt ha försvunnet från Hängasjön (se nedan).

Sjöåteln och vattenvariationen

Sjöåteln är anpassad till naturliga vattenståndsvariationer med lågvatten under sommaren/hösten och högvatten vintertid. Det har förekommit olika påståenden om hur sjöåteln reagerar på sjöreglering (Nilsson 2018). Våra nya uppgifter visar att den i särklass största populationen av sjöåteln i Småland finns vid sjön Möckeln vars vattenstånd i stor utsträckning varierar på ett naturligt sätt (data i Hylander 1998). I sjöar som regleras för elproduktion avviker vattennivåerna markant från de naturliga variationerna. Eftersom elbehovet är högst under vintern tappas mest vatten då, så att låga vattennivåer uppkommer på sensomvintern då de högsta vattennivåerna brukar finnas i naturligt varierade sjöar. Ett lågt vattenstånd under sensomvintern kan medföra uppfrysning av annars stabiliserande bottenväxter och senare erosion av finmaterial i strandkanten. Detta tycks ha skett i sjön Åsnen

(Fig. 1), där sjötåteln minskat katastrofalt sedan 1993 (se nedan). Även minskningen av sjötåteln i Furen, Flåren och kanske Bolmen har förmodligen också liknande orsaker. Vår slutsats är att vattenreglering för elproduktion som den utförs numera hotar sjötåteln.

Sjötåteln och strandbete

Påståendena att sjötåteln gynnas av att stränderna betas av nötkreatur har bekräftats (Nilsson 2018). På de stränder med sjötåtel vid Möckeln som ännu betas visar räkningar 2018 på markanta ökningarna på platser med måttligt och ibland hårt betestryck (Tabell 1). Med måttligt betestryck menar vi att blååteln är starkt nedbetad, men inte bunkestarren. Hårt bete vid Möckeln innebär att även bunkestarttuvorna är betydligt nedbetade. Fram till mitten av 1900-talet betades sjöstränderna i Småland i stor omfattning, åtminstone på flacka stränder som utgör lämpligt habitat

för sjötåteln. Upphört bete därefter har varit negativt för sjötåteln. Även i sjön Möckeln med det naturligt varierande vattenståndet bedöms flera förekomsters försvinnande att ha orsakats av upphört strandbete. Det gäller för övrigt även försvinnandet av flera förekomster av klockgentiana på Möckelns stränder. Både sjötåteln och klockgentianan torde gynnas av kombinationen strandbete och en naturlig vattenståndsvariation. Båda dessa arter tillhör ansvarsarterna i Sverige. Det finns ett åtgärdsprogram för bevarande av klockgentiana. Vi anser att ett åtgärdsprogram för bevarande av sjötåteln också borde finnas.

Sjötåteln status i Småland

Vid tidigare försök att beräkna sjötåteln totalpopulation (Widgren 2011) var inte Möckeln ordentligt inventerad, vilket gjorde att förekomsten där underskattades. Baserat på aktuella uppgifter från de senaste åren framstår Möck-

Tabell 1. Antal blommande tuvor av sjötåtel på betade stränder vid sjön Möckeln under 2013–2018; på alla platser bete av dikor med kalvar. Uppgifterna från resp. gård gäller delområden inom en betesmark med delvis olika betestryck, förutom Prästgården 3 som ingår i en egen hagmark.

Plats	2013	2015	2016	2018	Anmärkning
Stockanäs 1	8	8	18	29	Hårt betestryck
Stockanäs 2	0	2	6	2	Hårt betestryck
Stockanäs 3	10	8	17	17	Hårt betestryck
Prästgården 1	116	ca 100	323	472	Måttligt betestryck
Prästgården 2	0	0	1	2	Måttligt betestryck
Prästgården 3	58	>50	14	282	Hårt betestryck
Tångarne V 1	2	?	2	4	Hårt betestryck
Tångarne V 2	6	?	51	75	Måttligt betestryck

eln som den enskilt viktigaste sjön för sjötätel i Småland, med en population på omkring 10 000 tuvor, och Bolmen som den näst viktigaste med omkring 5 000 tuvor. Den totala populationen i Småland är uppskattningsvis 16 000 tuvor. Förmodligen finns det ett visst mörkertal av ännu oupptäckta lokaler, och även oupptäckta sjötätelsjöar, men det är osannolikt att det är något större antal som återstår att hitta. Riktade eftersök gjordes i många till synes lämpliga sjöar i Kronobergs län i början av 1990-talet av ÅW utan att arten hittades. Å andra sidan finns sjöar där sjötätellokaler påträffades på 1990-talet men där betydande strandsträckor alltjämt är oinventerade. Ganska många lokaler med sjötätel, främst i Kalmar län och sydöstra delen av Kronobergs län, är inte återbesökta sedan 1980-talet. Det är hög tid att de återinventeras.

Sjötätelns lokaler i Småland

Kalmar län

I Kalmar län har sjötäteln främst rapporterats från några sjöar i Högsby kommun. Det finns ett behov av systematiska inventeringar, särskilt längs sjön Allgunnens stränder.

Högsby kommun

Sjötätelns främsta förekomst i Kalmar län tycks finnas i den oreglerade sjön Allgunnen, även om ingen systematisk inventering har gjorts. Fyra platser finns noterade från sjön på AP, varav tre under 2000-talet. Antalet plantor som noterats är 5, 15

och 20 på dessa tre platser. Ytterligare fem spridda förekomster vid andra sjöar (Åsjön, Barnebosjön, Hultsnäsesjön, Lilla Sinnern) och en å (vid Hällebo, SO Salen) har noterats för 25–30 år sedan.

Nybro kommun

Små förekomster har noterats på tre platser vid Bjärsjön strax NV om Allgunnen. Fynd finns också från Dackebosjön 1985 där arten förgäves eftersökts två gånger. För omkring 100 år sedan noterades sjötäteln ymnigt vid Orranäsasjön, Hälleberga (SF).

Emmaboda kommun

Sjötäteln har rapporterats från 3 sjöar (Törn, Sidlängen och Nätterhövden), men eftersökts förgäves vid dem. År 2006 återfanns 2 tuvor vid Sidlängen. Både Sidlängen och den närliggande Nätterhövden (arten senast sedd 1992) har aktuella förekomster på andra sidan länsgränsen, i Blekinge. Sjöarna bör inventeras systematiskt.

Jönköpings län

I Jönköpings län är sjötäteln känd från 5 sjöar, förutom de tre stora sjöarna på gränsen till Kronobergs län. De senare redovisas under detta län.

Gislaveds kommun

En omkring 100 år gammal förekomst i Kroksjön, Norra Hestra (SF). Ej eftersökt.

Gnosjö kommun

En förekomst med bara en planta i Hären, senast 2005.

Hylte kommun

Funnen vid Lilla Slätten och på två platser vid Nejsjön 1988, men negativa återbesök senare på dessa platser 1996.

Värnamo kommun

En aktuell förekomst i Södra Fyllen, Hånger med 20 plantor varav 5 blommade 2008. För övrigt finns förekomster i sjöarna Bolmen, Flåren och Furen som ansluter till större förekomster i dessa sjöar i Ljungby kommun. Dessa redovisas därför i den kommunen nedan.

Kronobergs län

Större delen av sjötätelns förekomst i Småland återfinns i Kronobergs län, med fynd i närmare 20 sjöar.

Alvesta kommun

Funnen på två platser på Tjurkens stränder 1994 med 15 resp. 20 plantor. Ej återbesökt. Två fyndplatser i sydvästra Åsnen 1993 redovisas under Tingsryds kommun.

Växjö kommun

Ett fynd på Vederslövssjöns SV-strand 1993 med 6 plantor. Ej återbesökt. Några fynd i östra Åsnen redovisas under Tingsryds kommun.

Ljungby kommun

Sjön Bolmen hyser en av världens största förekomster av sjötätel. Fastlandsstränderna i Ljungby inventerades systematiskt av KW 2006–2009. Täta förekomster har angetts i kvadratmeter, som här beräknats som 10 plantor per

kvadratmeter. Förekomsten på Bolmsö inventerades 2013 när hela strandlängden inventerades (KW), med 38 plantor som resultat. Sjötäteln tycks vara sparsammare i Bolmens norra ända i Värnamo kommun, där systematiska inventeringar är önskvärda. Totalt bedöms förekomsten på Bolmens stränder uppgå till ca 5 000 plantor, inklusive ej blommande. Utifrån noteringar av sjötätel vid Jättabron under senare år bedöms här en minskning ha skett. Sjön är reglerad för vattenkraft samt vattentäkt för flera städer i Skåne. Sjöns vattenvariation har studerats 1981–1995 i samband med studier av strandjordtunga (Kers & Carlsson 1995). Man fann att låga vattenstånd under hösten, som är gynnsamma för sjötäteln, bara förekom ungefär hälften av åren under den studerade perioden.

Från sjön Flåren finns rapporter på AP av sjötätel vid Skilsnäs i Värnamo kommun samt på omkring 25 platser längre söderut i Ljungby kommun. Förekomsterna inventerades 1988–1994 och bedömdes då vara något tusental plantor. Enligt muntlig uppgift från Ingvar Christoffersson till KW hittade man förr sjötätel i Flåren ”var man än gick ner”. Under senare decennier har det skett en katastrofal minskning av sjötätel i Flåren. När KW inventerade hela stranden i Ljungby kommun 2016 hittades bara tre små förekomster med 1, 12 och 13 plantor. Sjön är reglerad, och ogynnsam vattenståndsvariation är en trolig orsak till den drastiska minskningen i sjön.

I sjön Furen, som delas mellan Värnamo och Ljungby, finns sjötäteln note-

Figur 3. Transjön i Ljungby kommun, en av de mindre sjöar där sjötäteln finns kvar, den 14 augusti 2010. Foto: Åke Widgren.

rad på ett 10-tal platser vid inventering 2008. Förekomsterna är små med den största noterade med 27 plantor varav 11 i blom vid Yxkullsund. På övriga 4 fyndplatser kunde sjötätel ej återfinnas 2018. Totalt finns knappast mer än ett 100-tal plantor i sjön och även i denna sjö har en minskning skett. Furen regleras på samma sätt som Flåren.

Sjötäteln finns på flera platser i Transjön (Fig. 3), men totalt knappast över 100 plantor.

Från Tuvesjön finns flera fynd spridda runt sjön, men totalt bedöms förekomsten vara mindre än 50 fertila tuvor. Trollasjön ett fynd med 8 tuvor 2001, inget återbesök rapporterat.

Sjötäteln tycks vara försvunnen från två sjöar i Ljungby kommun. Vid Kösens sydöstra strand hittades 5 tuvor på en udde 1988, men senare besök är

negativa. Från Exen finns ett fynd 1984, men även där negativt återbesök. Exen är liksom Flåren reglerad, vilket är negativt för sjötäteln. Stränderna i Agunnarydsjön och Ryssbysjön inventerades lågvattensåret 2018 utan fynd av sjötätel (KW).

Förekomsterna i norra Möckeln behandlas tillsammans med övriga förekomster i sjön under Älmhults kommun.

Uppvidinge kommun

Ett gammalt fynd (från 1924) i Forsa, Lenhovda (SF). Ej eftersökt.

Älmhults kommun

Förekomsten i sjön Möckeln t.o.m. 2016 har redovisats tidigare (Nilsson 2018), varför vi här främst behandlar inventeringar i sjön 2018. Jämfört med tidigare år framstår 2018 som ett gynnsamt år

för sjötäteln i Möckeln med över 5 000 blommande tuvor, varav 2 652 räknades i Kyrkviken (Figur 4). Återinventeringar 2018 vid Bölsö, Möckelsnäs och Kalvsnäs (bara översiktligt räknat där) pekar på mer än fördubblat antal blommande tuvor i dessa områden jämfört med tidigare år (Tabell 2). Totalt bör det finnas över 10 000 plantor i sjön, varav omkring hälften på Kyrkvikens östra och norra stränder. Räkningar på några platser i Möckeln visar att antalet blommande tuvor är ungefär lika många som de som inte blommar ett visst år.

Femlingens stränder påminner mycket om de vid Möckeln och båda sjöarna är oreglerade efter äldre sänkningar. Dock är bara små förekomster av sjötätel med runt 50 blommande tuvor funna

i Femlingen. Spridda förekomster finns vid Bredanäs på norra stranden och ud-den Uthövdans V-sida, med en största förekomst av 14 blommande tuvor. Kanske finns fler på östra stranden, där bara ett fynd från 1994 finns. Till synes lämpliga stränder på Ljö inventerades utan fynd av sjötätel 2018. Totalt i sjön omkring 100 plantor.

Römningen har liknande stränder som Femlingen och liksom den med bara små förekomster av sjötätel. En förekomst vid Ramnäs noterades som riklig 1994, men återfanns inte 2011. Den enda lite större förekomsten vid Römningen finns på norra stranden med 52 plantor på en udde 2017. Totalt i sjön bedöms det finnas omkring 100 blommande tuvor.

Fig. 4. En typisk obetad strand vid sjön Möckeln, Kyrkviken, Taxås med riklig förekomst av sjötätel, som ses i förgrunden till vänster. De stora tuvorerna är bunkestarr och längst till vänster skymtar zonen med pors, som dominerar på sjöns stränder. Extremt lågt vattenstånd 16 oktober 2018. Foto Sven G. Nilsson.

Tabell 2. Antal blommande tuvor av sjötätel på olika gårdar vid sjön Möckeln (antal förekomster med sjötätel inom parentes) under lågvattensåren 2013, 2015, 2016 och 2018. Jämförelsen från Möckelnäs gäller bara lokaler nära Sikareveln.

Gårdar	2013	2015	2016	2018
Sällhult (11)	?	?	1 144	813
Stockanäs (7)	213	265	244	293
Prästgården (12)	242	470	508	1 170
Taxås (7)	712	813	657	466
Möckelnäs (5)	165	?	?	589
Bölsö (8)	182	?	?	338

Vid Hängasjön och Södra Virestad-sjön finns fynd från 1990-talet men där återbesök varit negativa förutom 7 tuvor vid Hängasjön 2012, som dock ej återfanns 2017. Vid dessa sjöar bedöms igenväxning vara orsak till försvinnandet.

Tingsryds kommun

Sjötäteln har uppenbarligen varit spridd i östra och södra Åsnen, men minskat drastiskt. Tre fyndplatser i nordöstra delen från 1974–1975 var försvunna 1993 när ÅW gjorde besök, men han fann sjötäteln på många andra platser. Sju av dessa platser i sjöns sydvästra del återbesöktes 2006–2008 med negativt resultat. Ytterligare sju fyndplatser från 1993 i centrala och södra delen återbesöktes 2018, också med negativt resultat. Det är anmärkningsvärt att på flera av dessa fyndplatser från 1993 noterades sjötäteln som rikligt förekommande. Längst i sydvästra Åsnen i Muggevik hittades arten rikligt på en plats 1996, men bara 6 tuvor fanns kvar 2010. Frågan är om det finns någon förekomst av sjötätel kvar i Åsnen. Det är i alla fall säkert att

sjötäteln minskat drastiskt i Åsnen under senare decennier. En trolig orsak till försvinnandet är att sjöns hydrologi förändrats. Den nuvarande vattendomen för Åsnen (F 77-2), som började gälla 1983, innebär högre sommarvattenstånd i sjön än tidigare. Åsnens nivå får enligt vattendomen inte understiga nivån 138,00 och inte överstiga 139,25 meter över havet (Lessmark 2013). Högt vattenstånd under sommar-höst och låg vattennivå vintertid, i kombination med stormar i början av 2000-talet, är en rimlig förklaring till att stränderna eroderats i stora delar av sjön. Då har sjötätelns substrat i form av dyblandad finkornig sand spolats bort (se Fig. 1).

Två fyndplatser från Sandsjön och en i ån strax N om finns från 1984. Vid återbesök på en plats kunde arten inte återfinnas 2018. Det finns två fyndplatser vid sjön Kvesen från 1982. Ingen av dessa har återbesökts.

Referenser

Christoffersson, I. 1989. *Kronobergs natur: Naturvårdsprogram för Kronobergs län*. In-

Figur 5. Sjötäteln kan inventeras långt in på senhösten, eftersom tuvarna ännu är gröna när annan vegetation har vissnat. Tuvor med fröstänglar 16 oktober 2018 i Kyrkviken, Möckeln. Foto Sven G. Nilsson.

venteringsdel. Länsstyrelsen i Kronobergs län.

Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.) 2007. *Smålands flora*. SBF-förlaget, Uppsala.

Hylander, K. 1998. Hårklomossa, *Dichelyma capillaceum* – ekologi och aktuell förekomst i Sverige. *Svensk Bot. Tidskr.* 92: 95–111.

Kers, L. E. & Carlsson, R. 1996: Jordtungan *Geoglossum littorale* återfunnen - i Sverige. *Svensk Bot. Tidskr.* 90: 65–81.

Kling, J. 2009. *Möckelns utlopp vid Byvärma – begränsningar och möjligheter*. Länsstyrelsen i Kronobergs län, Meddelande nr 2009:12.

Lessmark, O. 2013. *Åsnen – limnologiskt kunskapsunderlag för nationalparksbildande*. Länsstyrelsen i Kronobergs län, Meddelande nr 2013:02.

Nilsson, S. G. 2018: Sjötätelns ekologi vid den oreglerade Möckeln. *Svensk Bot. Tidskr.* 112: 22–31.

Persson, C. 2017. *Sjön Bolmens förändrade vattennivåer – En arkeologisk diskussion om landskapsutveckling under perioden 5300 – 2000 f. Kr.* Smålands museum rapport 2016:15.

Svenskt VattenArkiv. 1995. *Sänkta och torrlagda sjöar*. SMHI Rapport 62.

Widgren, Å. 2011. Sjötätel i Sverige. *Svensk Bot. Tidskr.* 105: 9–13.

Sven G. Nilsson, Stockanäs 42, 343 71 Diö
E-post: sveng.nilsson@telia.com

Krister Wahlström, Backgatan 16, 341 39 Ljungby
E-post: krister.wahlstrom@telia.com

Åke Widgren, Ronnebygatan 10, 371 32 Karlskrona
E-post: cotula@gmail.com

Fynd av sträv ambrosia i Växjö

• Uno Pettersson

Under försommaren i år grävdes för fiberkabel bredvid cykelvägen som passerar söder om Furutåskolan på Teleborg i Växjö som ligger ett stenkast från mitt hem. Efteråt fylldes de grävda diken igen med jord som hämtats från annan plats. Trots sommarens torra växte det upp en mångfald av växter och i juli-augusti kunde jag konstatera en riklig blomning av ett stort antal arter såsom svinmolke, sumpfräne, sumpnoppa, gråbo, sommargyllen, klubbkorsört, jordrök, baldersbrå, rävtörel och penningört. Jag hittade också vägsenap som är sällsynt i trakten och stora mängder fiskmålla, en art som jag ser då och då i närområdet. Dessutom påträffades ett blommande exemplar av spikklubba. Då jag vid ett tillfälle i slutet av september tittade närmare på vegetationen upptäckte jag en cirka 10 cm hög växt som jag direkt bestämde till en ambrosia. Den var grenad från basen, möjligen på grund av att den hade klippts av tidigare, och hade rikligt med outvecklade blomkorgar. Eftersom jag inte tyckte den såg ut som malörtsambrosia, som jag tidigare hittat i min trädgård, nöj jag av ett skott för bestämning. Vid konsultation av *Den nya nordiska floran* kom jag fram till att det rörde sig om sträv ambrosia *Ambrosia coronopifolia*. Vid styrelsemöte med Smålands Flora ett par veckor senare berättade jag för styrelsen om fyndet och efteråt följde

Margareta Edqvist med till platsen och tog ett skott som belägg samt fotograferade växten.

Sträv ambrosia har endast hittats en gång tidigare i Småland, vid Fredrikskans i Kalmar 1925 (enligt Smålands Flora). Arten är ovanlig i landet. I Artportalen redovisas endast ytterligare fem fynd. Sträv ambrosia härstammar från västra Nordamerika. Den är till skillnad från sin vanligare släkting malörtsambrosia *A. artemisifolia* flerårig, och sprider sig med jordstammar. Om den blir bestående vid Teleborg återstår att se.

Fig. 1. Sträv ambrosia vid Teleborg, Växjö, den 14 oktober 2018. Foto: Margareta Edqvist.

Linnénätet i Småland

▪ **Jan Thomas Johansson & Mariette Manktelow**

Våra fornlämningar och historiska urkunder är objekt som vi på goda grunder anser förtjäna lagligt skydd, något som känns närmast självklart för de flesta av oss. Tre andra företeelser är dock minst lika viktiga som kunskapskällor till det förflutna.

- *Språket.* Det utvecklas och förändras fortlöpande och många anser rentav att språken förläckas i nutiden. Klart är att språken alltmera fjärrar sig från sina ursprung.

- *Ortnamnen och marknamnen.* De lever kvar på vägskyltar och kartor som minnen från det förflutna. Visserligen är många av dessa tryckta platsnamn förvanskade av lantmätare, kartritare och andra uttolkare, men de finns där likväl och många går att tolka med hjälp av historiska källor.

- *Växterna och växtnamnen.* Växterna förflyttar sig inte. Antingen finns de på sina växtplatser eller också har de försvunnit. Och förbluffande många har lyckats hålla sig kvar i årundraden på samma ställen. De har mot alla odds överlevt de genomgripande förändringarna i samband med skiftena inom jord-

bruk, omställningar inom skogsbruk, tätortsexpansioner och andra former av exploatering. De står kvar som tysta vittnen, vilka kan berätta om det äldre bondelandskapet eller andra försvunna miljöer. Men i vår tid dör dessa vittnen bort med en aldrig förut skådad hastighet. Och tillsammans med växterna själva förflyktigas även kunskapen om de gamla folkliga växtnamnen, som i sig också är viktiga fornminnen.

Vi har nyligen startat ett riksomfattande försök att hejda försvinnandet av åtminstone en del av de gamla växtplatserna. Detta försök har vi döpt till Linnénätet. Namnet har vi valt på grund av att Carl von Linné alltjämt är en internationell symbol för det svenska naturvetenskapliga arvet. Linné hade en djup förståelse för växternas och kulturens ömsesidiga beroende och det är ytterligare en anledning till att vi har honom som ledstjärna och föredöme.

Vad innebär Linnénätet?

Linnénätet är ett nationellt projekt för att bevara äldre växtplatser, där växterna lever kvar ända sedan den tid då de först upptäcktes på sina lokaler. För att projektet inte ska bli alltför omfattande, be-

Fig. 1. Drakblomma. Foto : Margareta Edqvist.

gränsar vi oss till växtlokaler från tiden före ca 1850. Ju större antal växtplatser som tas med, desto större blir även arbetet med att skydda och vårda dem. Lokalerna ska vara dokumenterade genom publicerade eller opublicerade källor och/eller herbariematerial och förekomsterna ska ha en dokumenterad kontinuitet. Arterna får alltså inte ha dött ut och sedan återintroducerats från en annan lokal.

Typlokaler är de internationellt sett viktigaste växtplatserna. En typokal är den plats där typmaterialet för en art, underart, varietet etc. samlades in och detta material ligger till grund för definitionen av denna art, underart etc. Sådana förekomster har därför ett stort

vetenskapligt värde. Om det insamlade typmaterialet går förlorat, vilket tyvärr händer, så kan man hämta nytt material från typlokalen. Fortfarande finns några sådana typlokaler kvar i vårt land. Vi anser att Sverige liksom andra länder har ett internationellt ansvar för att bevara typlokalerna.

Även platser där man har gjort det första fyndet för Sverige eller för ett landskap har stort intresse. Ofta sammanfaller detta kulturhistoriska intresse med bevarandet av den biologiska mångfalden. Det stora flertalet äldre växtlokaler är sedan länge förstörda eller också har arterna dött ut av andra skäl. När man började granska område efter område i samband med de nya landskapsinventeringarna, stod det

dock klart att förbluffande många av de äldre växtplatserna fanns kvar. Landskapsfloraprojekten har även fördjupat våra kunskaper om dessa lokaler och de hot som finns. Flera växtplatser som var kända redan under 1500-, 1600- och 1700-talen kan faktiskt ännu återfinnas och från 1800-talet är många bevarade. Vi tycker att även sådana växtlokaler bör skyddas, dock med något lägre prioritet än typlokaler. Våra dagars floraväkteri och kulturvård har gett oss nytt hopp om att åtminstone en del av dessa historiska växtplatser ska kunna bevaras för framtiden.

Ramar för växtlokaler som bör bevaras

Lokalerna ska vara dokumenterade genom skriftliga källor eller herbariematerial

Det är viktigt att växtlokalerna är väl dokumenterade. Typlokaler är förbundna tidigast med 1700-talet, eftersom arternas vetenskapliga namn aldrig hämtas från äldre litteratur än Linnés *Species Plantarum* från 1753. Källorna återfinns ofta i publikationer, men äldre artbeskrivningar i stil med Linnés saknar ofta typ- och herbariematerial, eftersom det på den tiden inte fanns några regler om detta. Källan till växtlokalerna kan då finnas i opublicerat material. Beträffande de första fynden för Sverige eller ett landskap kan det vara lokaluppgifter från 1500- och 1600-talen. Det är dock ofta svårt eller omöjligt att säkert identifiera äldre lokaluppgifter, men några platser är så preciserade att de går att återfinna.

Förekomsterna ska ha en dokumenterad kontinuitet

Det är svårt att bevisa att en växt har funnits på samma ställe i flera århundraden. Om växtlokalen har besökts och dokumenterats skriftligt eller genom upprepade herbarieinsamlingar, ökar dock sannolikheten för att den har en kontinuitet sedan tiden för den ursprungliga dokumentationen. Kontinuiteten hos en växtlokal får bedömas från fall till fall.

Den genetiska uppsättningen får inte ha förändrats radikalt

Det är naturligt att en population ändrar sin genetiska uppsättning över tid, men det sker i regel mycket långsamt även över några hundra år. En inplantering av främmande individ kan emellertid radikalt ändra den genetiska uppsättningen. För att omfattas av Linnénätet bör inplanterade individ komma från en plats så nära den ursprungliga lokalen att de kan räknas till samma population, det vill säga vara genetiskt lika. Detta måste bedömas från fall till fall, eftersom växtpopulationers geografiska genflöden varierar mellan olika arter.

Under de senaste decennierna har ett allvarligt hot mot historiska populationer uppkommit. Det gäller den omfattande inplantering och insådd av svenska vilda arter som sker i tätbebyggda områden och längs vägar. De företag som har specialiserat sig på att förmedla växter till sådan nyplantering och nysådd använde tidigare delvis utländskt växtmaterial. Numera används visserligen till stor del svenskt material,

men bara undantagsvis från närbelägna populationer. Problemet här är att den införda, genetiskt främmande floran ofta inte dokumenteras, men överlever och sprider sig.

Prioriteringsordning för växtplatser i Linnénätet

Resurserna för bevarande av biologisk mångfald är begränsade och därför måste vi prioritera de objekt som berörs av Linnénätet. Vi föreslår således följande tre prioriteringsklasser.

1. Främst prioriteras typlokaler samt andra platser och områden av stort internationellt vetenskapligt värde, t.ex. primärfynd som har gjorts av Linné. För arter, underarter etc. som saknar typmaterial eller där typmaterialet har gått förlorat är t.ex. områdena för Linnés exkursioner kring Uppsala, *Herbationes Upsalienses*, av största vikt att bevara. De är platser där vi genom exkursionsprotokoll vet att Linné studerade många av de svenska arter som han namngav.

2. I den näst högsta prioritetssklassen återfinns växtplatser som representerar första fyndet i Sverige av en art, som är känd från andra delar av världen.

3. I den tredje prioritetssklassen har vi placerat övriga växtlokaler funna före ca 1850. Detta är naturligtvis den mest omfattande kategorin och därför måste man även prioritera inom denna. Man kan säga att ju äldre förekomsten är desto högre bör den prioriteras. Av särskilt

stort värde är kanske också primärfyndet för ett landskap eller annan region av en art som redan är känd från andra delar av Sverige. Förekomster av arter som uppvisar en minskande trend i landet som helhet bör också prioriteras högt inom denna klass. Många av dessa arter är även föremål för floraväkteri och vissa av lokalerna är skyddade enligt lag.

Arter som bör prioriteras bort

Det är viktigt att i detta sammanhang klargöra vilka arter som inte kan anses höra hemma i Linnénätet och som alltså bör prioriteras bort.

1. Arter som är allmänna eller tämligen allmänna – och i vissa fall rentav expanderar – i Sverige. Typlokaler för sådana arter eller underarter bör givetvis prioriteras i den högsta klassen.

2. Arter för vilka identifieringen är osäker. I många fall var den taxonomiska uppfattningen i äldre tider annorlunda än i våra dagar och det kan därför vara omöjligt att säkert avgöra vilken art som avses. Här är herbariematerial helt avgörande.

3. Förekomster som inte någonsin kan preciseras geografiskt. I de äldre publikationerna är lokaluppgifterna ofta diffusa. I flera verk anges sällan exakta lokaler och sådana källor kan därför nästan inte användas. I vissa fall kan dock herbariematerial ge ledning.

Att dra gränslinjer mellan sådana arter som bör tas med i Linnénätet och så-

Fig. 2. Klubbglim. Foto: Margareta Edqvist.

dana som kan uteslutas måste dock bli föremål för subjektiv bedömning och avgöras från fall till fall.

Hur är Linnénätet tänkt att fungera?

En stor del av de förekomster som blir aktuella för Linnénätet står redan under skydd och övervakning, ibland genom välskötta reservat men ofta genom det nationella floraväxteriet. Denna verksamhet koncentrerar sig emellertid på arter som är rödlistade nationellt

och/eller genom EU-direktiv, medan många av dem som omfattas av Linnénätet inte finns med på rödlistan. Växtplatsen kan dock ha ett betydande vetenskapligt, lärdomshistoriskt eller på annat sätt kulturhistoriskt värde. Det kan exempelvis vara växtlokaler som nämns i Linnés landskapsresor, hans exkursionsprotokoll eller i andra av hans publikationer. Sådana platser är ofta uppmärksammade internationellt och vissa av dem lockar turister. Det är således inte en slump att vi har valt namnet Linnénätet för detta projekt. Många av växtplatserna är samtidigt de sista vittnesbörden om ett numera försvunnet odlingslandskap. Dessutom kan lokalen representera ett slags minnesmärke över en mycket känd forskare eller annan person, förutom Carl von Linné även exempelvis Anders Jahan Retzius, Göran Wahlenberg, Lars Levi Laestadius eller Elias Fries.

Ett särskilt problem utgör de värdefulla förekomster som inte omfattas av vare sig artskydd, floraväxteri, Natura 2000-bestämmelser, reservat eller andra officiella aktiviteter och regelverk. Man skulle kanske kunna bilda regionala eller lokala nätverk som tillsammans försöker bevara sådana historiska växtplatser som inte omfattas av något dylikt officiellt program. Några av de viktigaste av dessa lokaler skulle kanske i framtiden rentav kunna få lagligt skydd och officiell vård. Därför är det viktigt att även myndigheter och politiker engageras i Linnénätet. Författarna tar tacksamt emot förslag från regionala botanister om hur ett sådant nätverk skulle kunna se ut.

Det har under diskussioner med floristiskt intresserade personer visat sig att utplantering av uppodlade växter är en mycket kontroversiell fråga. När det gäller denna del av problemkomplexet, måste vi således försöka nå lämpliga överenskommelser och kompromisser. Vi har flera exempel på att man under många år förgäves har försökt att rädda en art på sin ursprungliga lokal. Är det då rätt eller fel att ta frön eller sticklingar från de sista exemplaren på lokalen innan de har dött ut helt, odla upp dem i trädgård eller växthus och sedan plantera dem antingen på ursprunglokalen eller på helt nya platser med lämpliga miljöförhållanden? I sådana fall kan man eftersträva att om möjligt återställa den ursprungliga lokalen, när man har fått ökade resurser och kunskaper, och därefter återintroducera arten.

Det är inte vår avsikt att det ska bli en mängd merarbete åt alla de duktiga floraväktare och inventerare som sliter runt om i vårt land. Åtskilliga av Linnénätets arter ryms inom Floraväktariets arbetsområde. Insatserna måste stå i paritet med tillgängliga resurser och det är därför som vi har delat in de aktuella arterna i prioritetklasser. Den nödvändiga insatsen varierar även mellan olika lokaler. En art i en fjällbrant eller en redan skyddad skog kräver förmodligen inte lika stora skydds- och räddningsinsatser som en art i en sydsvensk betes- eller slättermark, i kalkkärr eller tätortsnära områden. Antalet åtgärdsarter varierar också mellan olika landskap.

En av Linnénätets viktigaste uppgifter är att försöka samordna skyddet av landets kvarvarande historiska växtlokaler. Nätverket är tänkt att knyta samman de olika lokala bevarandeprojekten och förankra dessa djupare på såväl regional som nationell nivå. En gemensam informationsbas finns i Artportalen, där vi har tänkt att man ska kunna rapportera händelseutvecklingen på de olika lokalerna. Detta sker redan beträffande de rödlistade arterna, som är föremål för floraväktande.

För att få ett enkelt redskap där intresserade kan delta och följa upp växtplatser inom Linnénätet har vi skapat ett projekt i Artportalen (www.artportalen.se) med namnet "Linnénätet". I det för-

Fig. 3. Höstspira. Foto: Margareta Edqvist.

Fig. 4. Flytsäv.
Foto: Margareta Edqvist.

sta steget lägger vi där ut växtplatser med ovan beskrivna prioriteringsgrader 1 och 2 och vi expanderar landskap för landskap. Planen är att projektet "Linnénätet" ska ha ett liknande upplägg som i Floraväckeriets olika projekt i Artportalen, det vill säga med möjlighet att följa upp växtplatser med jämna mellanrum.

Nu ska vi titta på några lokaler, som kanske kan vara lämpliga linnénätsobjekt i Linnés eget barndomslandskap Småland. Tyvärr tycks flera av objekten redan vara försvunna.

Förslag på småländska växtlokaler som skulle kunna ingå i Linnénätet

Sammanställningen grundar sig på Smålandsfloran (Edqvist & Karlsson 2007), Prima loca plantarum suecicarum (Nordstedt 1920) samt sist men inte minst uppgifter från den enkät som genomfördes 2017.

Kategori 1. Typlokaler

Höstspira *Pedicularis palustis* ssp. *opsiantha*: Ljungarumskärren i Ljungarum 1908 (=Rocksjöskärren vid Rocksjön) (Ekman 1909). Området är typlokal för denna underart och skötsel bedrivs med slåtter. Detta är en av de internationellt viktigaste växtlokalerna i Småland.

Kategori 2. Första fynd i Sverige (enligt Nordstedt 1920)

Dysäv *Eleocharis multicaulis*: Södra Färgen i Femsjö 1811 (Fries 1832–1834); Bastesjön i Femsjö (Fries 1832). Det är stor chans att den finns kvar på dessa ställen.

Sträv nejlikrot *Geum hispidum*: Norrlandsängen vid Västervik i början av 1800-talet. Det är tveksamt om arten finns kvar här.

Flytsäv *Isolepis fluitans*: Södra Unnaryd 1809 (Fries; tillsammans med lokal i Halland). Inga sentida rapporter från detta område verkar finnas.

Kategori 3. Andra viktiga historiska lokaler (t.ex. första småländska fynd eller lärdomshistoriskt betydelsefull lokal)

Repestarr *Carex loliacea*: Eksjö 1780-talet (Ljungh i manuskript). Edqvist & Karlsson (2007) uppger arten från flera lokaler under 1990- och 2000-talen.

Nässelsnärja *Cuscuta europaea*: Mistelås (Hagelberg 1766). Arten är troligtvis försvunnen härifrån.

Drakblomma *Dracocephalum rusciana*: Vrigstad 1849 (Ulfsparre). Enligt Artportalen finns drakblomma kvar 500 m SV om Lassagården i Köpstad (Vrigstad) 2018.

Kärrull *Eriophorum gracile*: mellan Grosjön och Starkeryds sjö i Tofteryd 1813 (Forsander). Den är troligtvis försvunnen härifrån.

Bergjohannesört *Hypericum montanum*: Gränna 1770-talet (Gyllenhaal). Det är inte omöjligt att arten finns kvar i området.

Dytåg *Juncus stygius*: mellan Starkeryd och Målen i Hagshult 1815 (Forsander). Dytåg fanns kvar i Malmamossen i Hagshult så sent som 1975 (Edqvist & Karlsson 2007).

Stenfrö *Lithospermum officinale*: östra strandslutningen på Visingsö 1773–1775 (Gyllenhaal). Arten tycks vara försvunnen från området, men något bestånd kan möjligen ha dröjt sig kvar.

Fältvedel *Oxytropis campestris*: mellan Klövdala såg och Järeda ca 1830 (Arrhenius). Fältvedel är inte återfunnen där under senare år.

Fältvädd *Scabiosa columbaria*: Vista kulle 1775 (Gyllenhaal i manuskript). Arten finns enligt uppgift kvar där.

Stor fetknopp *Sedum rupestre*: Vista kulle 1775 (Gyllenhaal). Arten finns enligt uppgift kvar.

Klibbglim *Silene viscosa*: Stora och Lilla Rödsjär vid Oskarshamn (Holmberger 1779). Enligt uppgift finns klibbglim kvar på åtminstone ett skär nära Lilla Rödsjär.

Sylört *Subularia aquatica*: Aneby i Bredestad, Hästeryd i Frinnaryd, Nobynäs i Lommaryd 1770-talet (Ljungh i manuskript); Femsjö 1825–1826 (Fries). Även om sylört har minskat i södra Sverige så är det kanske inte omöjligt att den kan finnas kvar i någon sjö i dessa områden.

Sammanfattning

Med hjälp av Linnénätet vill vi bevara så många som möjligt av naturvetenskapligt och lärdomshistoriskt värdefulla växtplatser i Sverige. Det är vår förhoppning att man ska kunna förankra denna idé även på myndighetsnivå och politiskt. Vi har valt namnet Linnénätet på grund av att Carl von Linné inte enbart är en av Sveriges mest kända personer internationellt, utan även för att han är en symbol för svensk naturvetenskap och lärdomshistoria. Det nationella nätet binder också samman platser och områden av stort natur- och kulturhistoriskt intresse. Det kan dessutom hjälpa oss att bevara det historiska perspektivet, eftersom mycket av floran utgör minnesmärken över vår kultur. Det finns glädjande nog talrika skyddade och vårdade platser av lärdomshistorisk karaktär i vårt land – inte minst Linné-minnen – och givetvis gäller det att rädda och skydda dessa viktiga områden, men lika viktigt är att för framtida generationer bevara de historiskt viktiga arterna på de lokaler där Elias Fries, Göran Wahlenberg och andra naturforskare för länge sedan fann och dokumenterade dem. Vi har som ett redskap för bevakandet av dessa växtplatser skapat projektet ”Linnénätet” i Artportalen.

Fig. 5. Fältvedel.
Foto: Margareta Edqvist.

Tack

Vi vill tacka Anja Rautenberg, Länsstyrelsen i Uppsala län, samt Johan Nilsson och Sebastian Sundberg, Artdatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), för råd och handfast hjälp med att lägga upp projektet ”Linnénätet” på Artportalen. Ett stort tack vill vi även rikta till Åke Rühling och Martin Sjödahl för värdefull information om gamla växtlokaler i Småland.

Citerad litteratur

- Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.) 2007: *Smålands flora*. SBF-förlaget, Uppsala.
- Ekman, E. L. 1909: *Pedicularis opsiantha* n. sp., eine spätblühende Art aus der Gruppe *Palustres* Maxim. *Bot. Notiser* 1909: 83–93.
- Fries, E. 1832–1834: *Novitiarum Florae Suecicae Mantissa prima*. Lund, Uppsala.
- Hagelberg, B. N. 1766: *Physico Oeconomisk-beskrifning, öfver Mistelåbs socken uti Småland*. Akad. afb. Lund.
- Holmberger, P. 1779: Utdrag af et Bref angående åtskillige nyttige och sällsynte Växter. *Hushållnings-Journal*, September: 34–37.
- Johansson, J. T. & Manktelow, M. 2018: Linné-nätet – ett nytt nationellt projekt för att bevara historiska växtlokaler. *Svensk Bot. Tidskr.* 112: 116–129.
- Nordstedt, O. 1920: *Prima loca plantarum suecicarum*. Första litteraturuppgift om de i Sverige funna vilda eller förvildade kärlväxterna. *Bilaga till Bot. Notiser* 1920. Lund.

Jan Thomas Johansson
E-post: janthomas.johansson@bahnhof.se
tel.nr: 0721-593598

Mariette Manktelow
E-post: mm@florahistorica.se
tel.nr: 0738-371713

Information om hantering av personuppgifter

Med anledning av den nya dataskyddsförordningen (GDPR) vill vi informera om hur föreningen hanterar personuppgifter.

Vilka uppgifter hanterar föreningen ?

Namn och adress är en förutsättning för medlemskap, telefonnummer och e-postadress kan lämnas frivilligt.

Vad används dina uppgifter till :

Dina uppgifter används för att föreningen ska kunna fullgöra våra åtaganden gentemot dig, såsom ge dig medlemservice, tidskrifter, information.

Vilka personer hanterar dina uppgifter :

Dina personuppgifter handhas av kassör och redaktör. Övriga styrelsen och valberedning kan vid behov också ta del av uppgifterna. I de fall där utskick av föreningens tidskrift sköts av tryckeriet eller annan person utanför styrelsen måste en lista med namn och postadresser lämnas ut. För övrigt lämnas inga personuppgifter ut till utomstående.

Hur länge sparas dina personuppgifter ?

Föreningen sparar dina personuppgifter endast så länge som du är medlem i föreningen.

Dina rättigheter :

Det är föreningens skyldighet att endast hantera korrekt, relevant och nödvändig information, för att kunna utföra våra åtaganden till dig.

- Du har rätt att få information om behandlingen av dina personuppgifter
- Du har rätt att begära att felaktiga uppgifter rättas.
- Du har rätt att begära att få dina uppgifter raderade.
 - Om föreningen inte kan radera vissa uppgifter, har du rätt att få veta vilka uppgifter som inte kan raderas och av vilken anledning.

Kontakta kassören om du har frågor om eller vill korrigera dina personuppgifter.

Råd till författare

Parnassia utkommer i maj och december. Artiklar och notiser skickas senast 1 april respektive 1 november till Tomas Burén eller Åke Widgren (se nedan) för att komma med i ett visst häfte.

Det är enklast om du skickar texten med e-post och gärna skriven i Word. Men det går också utmärkt att skicka texten på papper (läs då korrekturet extra noga så att allt blir rätt avskrivet).

Skicka gärna med förslag till bilder – teckningar, kartor eller foton av växter, miljöer, personer. Digitala bilder fungerar smidigast. Digitala foton måste ha hög upplösning och helst vara i formaten .tif eller .jpg.

Välkommen med dina bidrag till *Parnassia*!

Redaktörer:

Tomas Burén, Adelgatan 11A, 393 50 Kalmar.

Tel 070-356 46 97. E-post: tomas.buren@netatonce.net

Åke Widgren, Ronnebygatan 10, 371 32 Karlskrona.

Tel 0709-831449. E-post: cotula@gmail.com

Kjell-Arne Olsson, Evavägen 32 H, 296 32 Åhus

Tel 073-745 49 94 E-post: kjell-arne.olsson@tele2.se

Äldre nummer av *Parnassia* säljes

Beställ hos Margareta Edqvist, tel. 0380-106 29

E-post: margareta.edqvist@telia.com

Föreningen Smålands Flora på Internet

Föreningens hemsidaadress >www.smalandsflora.com<

Föreningen finns även som en Facebookgrupp. Vi hoppas att den ska bidra till ett ökat intresse för botanik i landskapet, och att vi får fler engagerade medlemmar i föreningen.

Facebookgruppen heter **Smålands Flora**.

Sid 1

Åke Widgren

Vildris vid Tånnerydssdammen i Markaryds kommun

Sid 5

Tomas Burén & Åke Widgren

Årsmötet i Ingelstad

Sid 9

Sven G. Nilsson, Krister Wahlström & Åke Widgren

Sjötåteln i Småland

Sid 18

Information om hantering av personuppgifter

Sid 19

Jan Thomas Johansson & Mariette Manktelow

Linnénätet i Småland

